

Vzdělávací obor:

Dějepis

Očekávaný výsledek učení:

CAS-DEJ-001-ZV9-007

Posoudí pozitivní a negativní vliv technologického vývoje a zejména industrializace na život různých společenských vrstev v minulosti.

Popis úrovně SPLNĚNO

- Porovná způsob života několika různých skupin obyvatel před a po vynálezu s využitím různých vhodných zdrojů.
- Posoudí, zda v dané době byl dopad vynálezu či objevu stejný na různé společenské vrstvy a regiony, nebo zda se lišil.

Průmyslová revoluce: vítězové a poražení

Autor: Mgr. Jiří Karen, Ph.D.

Anotace

V této lekci žáci zjišťují, jak průmyslová revoluce ovlivnila každodenní život různých společenských vrstev. Pracují s historickými a vizuálními prameny, rozlišují mezi fakty, názory a domněnkami a ověřují důvěryhodnost tvrzení. Úloha rozvíjí kompetenci k řešení problémů prostřednictvím analýzy objektivních informací, interpretace jejich dopadů a porovnání rozdílů mezi skupinami obyvatel.

Zadání pro žáky

Průmyslová revoluce zásadně proměnila společnost – změnila způsob výroby, vztahy mezi lidmi, ale také životní podmínky různých vrstev obyvatel. Tvým úkolem je zjistit, jaké dopady měly nové technologie na různé společenské skupiny, a přitom rozlišovat mezi fakty, názory a domněnkami. Naučíš se ověřovat informace, hodnotit jejich důvěryhodnost a vytvářet vlastní závěry podložené věrohodnými zdroji.

1. Práce se zdroji

Vyber si **dvě různé společenské skupiny** (např. dělníci a kapitalisté, muži a ženy, děti a dospělí).

Pro každou skupinu pracuj s alespoň **dvěma historickými prameny** (např. text, svědectví, obraz, tabulka).

U každého pramene:

- Označ:
 - o **Fakta** (ověřitelná, objektivní tvrzení)
 - o **Domněnky nebo názory** (subjektivní nebo nejasná tvrzení)
- Zhodnot:
 - o **Kdo je autorem pramene?**
 - o **Je zdroj důvěryhodný? Proč ano/ne?**
 - o **Jaké vědecké nebo historické poznání může informace potvrdit nebo zpochybnit?**

2. Porovnání dopadů

- Co se změnilo v životě **každé skupiny** v důsledku technologického pokroku?
- Jaké byly **pozitivní a negativní dopady**?
- Byly tyto dopady **stejně nebo odlišné** pro každou skupinu? Vysvětli proč.
- Podlož svůj závěr konkrétními **ověřenými informacemi** ze zdrojů.

3. Závěrečná reflexe

- Jak ti pomohlo rozlišení mezi fakty a názory k pochopení problému?
- Proč je důležité ověřovat, co je skutečně pravdivé?
- Jak může nesprávná interpretace minulosti ovlivnit dnešní rozhodování?

Vazba na klíčové kompetence

Název KK Složka KK Kód OVU	Znění OVU	Vzdělávací strategie
KK k řešení problémů Kritické hodnocení a využití vědeckého poznání KRP-VED-000-ZV9-001	Analyzuje při rozhodování a řešení problémů objektivní informace a prezentované závěry vědeckého poznání.	- zadávám žákům úlohy, které vyžadují rozlišení faktických tvrzení, domněnek a názorů v různých typech historických pramenů (texty, obrazy, svědectví, statistiky) - poskytuji žákům konkrétní nástroje a příklady, jak poznat a ověřit faktické tvrzení (např. podle autorství, způsobu formulace, existence doložitelných údajů, shody více zdrojů) - podporuji diskusi, v níž žáci argumentují s oporou o věrohodné informace – učím je odkazovat na pramen, vysvětlit, proč je důvěryhodný, a jaký má význam pro řešení historického problému

Metodický komentář pro učitele

Lekce je postavena na práci žáků s různorodými prameny – texty, obrazovým materiálem, tabulkami, svědectvími apod. Cílem je rozvíjet schopnost kriticky analyzovat informace, rozlišovat fakta, názory a domněnky a na tomto základě formulovat podložené závěry o dopadech technologických změn.

1. V úvodu lekce doporučujeme vést krátkou aktivizační diskusi, která žáky uvede do tématu a navodí otázku: „Kdo podle vás v době průmyslové revoluce získával, a kdo naopak ztrácel?“ Tím se otevře prostor pro uvědomění si, že různé společenské skupiny mohou být technologickým pokrokem ovlivněny rozdílně.
2. Zdůrazněte žákům, že klíčovým úkolem není pouze „porozumět textu“, ale především umět určit, co je fakt, co domněnka a co názor – a jak se taková tvrzení poznají. Pracujte se strategiemi: *Kdo to říká? Dá se to ověřit? Je to doloženo daty nebo osobním pocitem?* Případně tyto otázky napište na tabuli jako pracovní oporu.
3. Výběr konkrétních pramenů je plně v kompetenci učitele. Je důležité, aby učitel zvolil takové texty a materiály, které odpovídají úrovni porozumění, jazykovým schopnostem i historickým znalostem jeho žáků. Pro slabší čtenáře mohou být vhodnější kratší svědectví nebo obrázky s popisem, pro pokročilejší skupiny třeba dobové publicistické texty, přepisy rozhovorů či statistická data. Zdroje je možné dohledat pomocí odkazů v závěru metodiky.
4. V průběhu práce žákům připomínejte, že ne všechny informace jsou stejně spolehlivé – využijte rozdíly mezi prameny k diskusi o důvěryhodnosti (např. svědectví dělníka vs. text v novinách vlastněných továrníkem). Vhodné je modelovat práci se zdrojem na jednom příkladu společně na tabuli (např. podtrhávání faktů a názorů jinou barvou).
5. Na závěr lekce vytvořte prostor pro diskusi – nejen o výsledcích analýzy, ale i o tom, jak se žákům pracovalo s rozlišováním typů tvrzení a důvěryhodností. Můžete použít např. otázky: „Co vás při čtení překvapilo?“, „Narazili jste na něco, co se tvářelo jako fakt, ale nebylo ověřitelné?“, „Který zdroj vám připadal nejspolehlivější a proč?“

Popis ověřování

V průběhu a na konci lekce sledujeme, zda žáci:

- porozuměli obsahu zvolených historických pramenů (textových i obrazových) a dokázali z nich získat relevantní informace o životních podmínkách vybraných společenských skupin;
- rozeznali rozdíl mezi faktickými tvrzeními, domněnkami a názory v jednotlivých pramenech a zdůvodnili své zařazení (např. pomocí opory v textu, autorství, formulace, ověřitelnosti);
- dokázali posoudit důvěryhodnost zdrojů – zohlednili např. autorství, jazyk, kontext vzniku, typ pramene a možný záměr autora;
- srovnali dopady technologických změn na různé společenské vrstvy a formulovali závěry podložené ověřenými informacemi, nikoli pouze dojmy nebo morálním hodnocením;
- využili vědecké poznatky nebo argumenty (např. z historie, sociologie, medicíny) k podpoře svých závěrů nebo k ověření některých tvrzení z pramenů;
- v závěrečné reflexi prokázali, že chápou význam ověřování informací a rozlišování mezi fakty a názory při porozumění složitým historickým i současným jevům.

Formy ověřování:

- označování typů tvrzení (fakt/domněnka/názor) v jednotlivých pramenech nebo přehledné třídění do tabulky;
- krátké argumentované vysvětlení, proč je daný pramen či tvrzení důvěryhodné nebo nedůvěryhodné;
- porovnání dopadů průmyslové revoluce na dvě společenské skupiny na základě konkrétních dat ze zdrojů;
- formulace závěru (ústního nebo písemného), který bude podložen alespoň dvěma ověřenými informacemi;
- sebereflexe – např. odpověď na otázky: „Jak poznám, že informace je fakt?“, „Kdy jsem měl/a pochybnost o důvěryhodnosti?“, „Co bych udělal/a příště jinak?“

Ukázka řešení

Modelové žákovské shrnutí:

1. Práce s prameny – analýza tvrzení

Pramen 1 – Svědectví dělníka z roku 1840:

„Pracovali jsme 14 hodin denně, bez přestávky na jídlo.“

- FAKT (tvrzení lze ověřit např. v dobových zprávách parlamentních komisí)

„Továrník nás nenáviděl.“

- DOMNĚNKA / OSOBNÍ DOJEM (nelze ověřit, subjektivní hodnocení)

Pramen 2 – Ilustrace z dobového časopisu ukazující životní styl bohaté rodiny:

„Na obrázku je rodina v dobře zařízeném domě, děti si hrají, matka odpočívá.“

- FAKT (vizuálně doložitelné)

„Tito lidé se určitě nemuseli ničeho obávat.“

- NÁZOR/DOMNĚNKA (předpoklad na základě obrazu, ale bez dalších informací)

2. Posouzení důvěryhodnosti

Svědectví dělníka: působí autenticky, ale je třeba ho zasadit do kontextu a ověřit např. v dobových komisních zprávách.

Obraz z časopisu: výpověď je nepřímá a ideologicky stylizovaná – může být zkreslená snahou prezentovat určitý obraz společnosti (např. pro čtenáře vyšší vrstvy).

3. Porovnání dopadů

Dělníci:

Změny: dlouhá pracovní doba, ztráta kontaktu s domácím prostředím, únava, nemocnost.

Dopad: zhoršení životních podmínek, větší závislost na výdělku, ohrožení zdraví.

Fakta, která to potvrzují: dobová statistika úrazovosti, zprávy lékařů o nemocnosti dětských dělníků.

Kapitalisté:

Změny: možnost investovat, zvyšování zisku, odklon od manuální práce.

Dopad: ekonomický zisk, zlepšení životní úrovně, společenský vliv.

Fakta, která to potvrzují: růst podílu soukromého majetku, investice do staveb a technologií.

Závěr:

Průmyslová revoluce měla nerovnoměrné dopady – přinesla zisk i ztrátu, ale v různém rozsahu pro různé vrstvy. Žádná z nich nezažila změnu neutrálně. Tato skutečnost je doložitelná kombinací dobových výpovědí, obrazových pramenů i demografických dat.

4. Sebereflexe

„Nejtěžší bylo poznat, kdy někdo mluví ze zkušenosti a kdy spíš jen něco tvrdí bez důkazů.“

„Pomohlo mi přemýšlet nad tím, kdo je autor a proč by to mohl říkat.“

„Uvědomil/a jsem si, že i obraz může být manipulativní – musím se ptát, kdo ho vytvořil a proč.“

„Důležité je nepřevzít názor bez důkazů – i když se mi zdá logický.“

Zdroje

Engels, Friedrich. *Postavení dělnické třídy v Anglii.* [online]. Přel. Josef Hybler. Marxists Internet Archive,

2003 [cit. 2025-05-16]. Dostupné z: <https://www.marxists.org/cestina/marx-engels/1844/121844/indx121844.html>

Europeana. Online. 2025. Dostupné z: <https://www.europeana.eu/>. [cit. 2025-06-28].

Národní digitální knihovna. Online. 2025. Dostupné z: <https://ndk.cz/>. [cit. 2025-06-28].

Prameny k dějinám 19. století. Online. 2025. Dostupné z: <https://dejiny19stol.upol.cz/rubriky/socotazky.htm>. [cit. 2025-06-28].